

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği

Mustafa Aydın

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler
Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atıf için: Aydın, Mustafa, “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 1 (Bahar 2004), s. 33-60.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler Dergisi

Söğütözü Cad. No. 43, TOBB-ETÜ Binası, Oda No. 364, 06560 Söğütözü | ANKARA

Tel: (312) 2924108 | Faks: (312) 2924325 | Web: www.uidergisi.com | E- Posta: bilgi@uidergisi.com

Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği

Mustafa AYDIN*

ÖZET

Uluslararası İlişkiler'in kavramsal gelişiminde gerçekçi teorinin ayrı bir yeri vardır. 1930'ların sonundan 1980'lerin ortalarına kadar disiplinin neredeyse mutlak hakimi olan gerçekçi okul, alan üzerindeki etkisi nedeniyle sıklıkla "uluslararası ilişkilerin teorisi" olarak ifade edilmiştir. Ortaya attığı tartışmalı kavramların yanı sıra, uluslararası ilişkileri felsefe, tarih ve hukukun etkilerinden kurtararak, ele aldığı konuları kavramlar aracılığıyla incelemenin öncülüğünü yaparak da disiplinin gelişimine katkıda bulunan gerçekçiliğin belki de en etkileyici yanı uzun süreli etkinliğidir. Her ne kadar dayandığı güç politikası düşüncesinin konservatif yapısı, gücün mutlak olarak ölçülemez/hesaplanamaz bir olgu olması, "güç dengesi" politikasına ve analiz odağı olarak devlete yapılan aşırı vurgu, analizde merkezi bir kavram olan ulusal çıkarın tanımlamaya direnişi, determinist yapısı ve benzeri diğer yönleriyle yıllar içerisinde sürekli eleştirilere muhatap olmuşsa da, realist gelenek yıllar içerisinde yeni açılımlar, eklemeler, gözden geçirmeler ve yönetsel değişimlerle ayakta kalmayı başarmıştır. Üstelik tüm eleştirilere rağmen, basitliği ve anlaşılabilirliğiyle realizm, Uluslararası İlişkiler'in en etkin ve yaygın teorisi olmaya da devam ediyor.

Anahtar kelimeler: Teorileşme, Realizm (Gerçekçilik), Neo-Realizm, Ulusal Çıkar, Güç.

The Realist Theory of the International Relations: Origin, Scope, Critique

ABSTRACT

Realist theory occupies a special place in the theoretical development of International Relations discipline. As the dominant theory of the discipline from mid1930s up until mid1980s, realism has often been dubbed as the theory of the International Relations because of its overwhelming influence on IR academia. In addition to controversial concepts it brought into IR discussions, realism has served the discipline by pioneering the study of international developments through conceptual analysis instead of traditional methods based on historical, legal, and philosophical studies. Although its various fundamental aspects (such as its conservative approach to world politics, emphasis on state and power, failure to define national interest convincingly, deterministic approach to international politics) have been criticized over the years from many perspectives, realist tradition has re-emerged time and again as the leading conceptual explanation of the discipline. Finally, despite all its exposed weaknesses, the realist theory of IR, with its clear and simple explanations, is still the most widely used approach in the area.

Keywords: Realism, Neo-Realism, National Interest, Power, Balance of Power.

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Uluslararası ilişkilerdeki köklü değişimler genellikle teorik açıklamalarda da önemli değişimlere neden olur. Örneğin büyük savaşlar gelecek yıllardaki düşünce sistemi ve değer kalıplarını etkileyecek yeniden değerlendirmelere yol açar. 20. yüzyılda uluslararası sistemi değiştiren üç savaş yaşandı: Birinci ve İkinci Dünya savaşları ile Soğuk Savaş. Bunların her biri savaş öncesi dönemin neredeyse kutsal görülen varsayımlarının şüpheli gözden geçirmelerini doğurdu. Tüm bu gözden geçirmelerde bir dünya görüşü, değişime uğrasa da, her seferinde evrilip temel özelliklerini koruyarak ısrarla varlığını sürdürmeyi başardı: Gerçekçilik-Realizm.¹

Eğer Uluslararası İlişkiler yazını bütünüyle tarayabilseydik, ortaya çıkacak sonuç, realist (gerçekçi) bakış açısından yazılmış eserlerin açık ara önde olduğu olurdu. O kadar ki, 1930'ların sonundan 1980'lerin ortalarına kadar disiplinin neredeyse mutlak hakimi olan realist-gerçekçi okul sıklıkla diğerleri arasında bir yaklaşım/açıklama olarak değil, uluslararası ilişkilerin teorisi olarak ifade edilmiştir.² Bu makalede realist-gerçekçi yaklaşımın neden bu kadar uzun süre bu kadar egemen olduğu üzerinde durulmayacak, bu sorunun cevabı yaklaşımın çeşitli unsurları ortaya koyulduğunda kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Burada unutulmaması gereken Uluslararası İlişkilerin en kapsamlı genel teorisi (*grand theory*) olan gerçekçiliğin çeşitli versiyonlarıyla birlikte kapsamlı yapısına ve dominant konumuna rağmen, uluslararası ilişkilerde gerçekleri ortaya koyma/analiz etmede tekele sahip olmadığı ve diğer açıklama/yaklaşımlardan sadece biri olduğudur.³

Realizmin Temel Unsurları

Realist teori, modern Uluslararası İlişkiler düşüntünde, I. Dünya Savaşının ardından disiplinde egemen olan İdealist görüşün II. Dünya Savaşının çıkışını öngörememesi/önleyememesi üzerine gelişen, birey ve devletlerin siyasi davranışlarının ve uluslararası politikanın anarşik yapısının nasıl düzenli bir yapıya dönüştürülebileceği tartışmasında ("Birinci Büyük Tartışma"), self-determinasyon, ortaklaşa güvenlik, demokratikleşme, ortak hukuk yapılarının oluşturulması ve bireyin rasyonelliğini vurgulayan liberal bakış açısının eleştirisi ve alternatifi olarak ortaya çıktı. E. H. Carr'ın *The Twenty Years' Crisis* (ilk baskı 1939) kitabında ayrıntılarıyla ele alınan bu tartışmada, realistler 1920 ve 30'larda uluslararası ilişkiler yazınında egemen olan ütopyacı (idealist)

¹ Bu çalışmada "realizm" ile "gerçekçilik" ve "realist" ile "gerçekçi" terimleri birlikte ya da birbirinin yerine aynı anlamda kullanılmıştır.

² Realizmin disiplindeki egemenliği 1960'larda o kadar belirgindi ki, "gerçek anti-realist bulmak neredeyse imkansızdı". William T. Fox ve Anetta Baker Fox, "The Teaching of International Relations in the United States", *World Politics*, Cilt 13, Nisan 1961, s. 343.

³ Farklılıklar bir tarafa, bazı temel fikir ve varsayımları paylaştıkları için pek çok yazar Uluslararası İlişkiler literatüründe toptan realist olarak adlandırılmıştır. Bu çalışmada genel olarak realizmin tüm versiyonlarının ortak yönleri üzerinde durulmakla beraber, basitlik için temelde siyasi gerçekçilik üzerinde durulacak, yer geldikçe neorealizm'e değinilecektir.

görüşleri, uluslararası politikanın gerçek yapısını ve güç politikasına dayanan temellerini kavrayamadıkları için aynı jenerasyon içerisinde ikinci büyük savaşın (II. Dünya Savaşı) çıkışını engelleyememekle suçladılar.⁴

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin yarattığı umutlar, 1930'lardan itibaren dünya siyasetinde beliren karmaşa, diktatörlerin çeşitli ülkelerde hızla yönetimi ele geçirmeleri ve Milletler Cemiyeti'nin uluslararası gelişmeler karşısındaki etkisizliği sonucu, genel olarak düşünürler ve özellikle de uluslararası ilişkilerle ilgilenenler arasında umutsuzluk ve sinisizm duyguları yaratmıştı. Sistemden duyulan hayal kırıklığı özellikle Amerikalı düşünürler arasında göze çarpmaktaydı. Yaygın olan kanı idealist reformcuların inançlarında yanılmış oldukları yönündeydi. Bireyler ne mükemmeldiler, ne de mükemmelleştirilebilirlerdi ve ahlakın uluslararası ilişkiler araştırma ve uygulamalarında herhangi bir rolü olamazdı. Örgütler ise savaş tehdidi tamamen ortadan kaldırılmadan reforme edilemezlerdi. Genellikle askerî güçle özdeşleştirilen 'güç' ulus-devletlerin aralarındaki ilişkilerde tek mutlaklık olarak görülmeye başlanmıştı. Bu bağlamda güç politikaları da artık amoral veya irrasyonel değil, fakat kaçınılmaz kabul edilmekteydi.

Akademik çevrede ise, idealistler kendi fikirlerinin iki savaş arası dönemde tamamiyle uygulanmadığını ve dolayısıyla test edilmediklerini savunurlarken, kendilerini "realistler" olarak adlandıran bir grup akademisyen, aksine test edildiklerini, fakat Avrupa'nın tamamını ve dünyanın yarısını çiğneyip geçen ordulara karşı duramadıklarını söylüyordu. Özellikle Carr, "ütopist-idealistler" olarak adlandırdığı akademisyenlerin temel varsayımlarına sert eleştiriler getirdiği kitabında, 1930'ların gelişmelerinin uluslararası örgütlerin zayıflığını, devletler arasındaki güç mücadelesinin gerçeklerini ve pasifizmi destekleyen kamuoyunun yanlışlığını ortaya koyduğunu ileri sürmekteydi.⁵ İdealizmin normatif temellerini (hukuk, etik değerler ve adalet anlayışı) reddederek uluslararası politika biliminin oluşturulması gerektiğini ileri süren Carr'ın peşinden giden Realistler, idealistlerin aksine, uluslararası politika araştırmalarında odağın devletlerarası ilişkileri belirleyen faktörler olması gerektiğini ileri sürdüler. Onlara göre bu faktörler güç peşinde koşmak ve ulusal çıkardı. Bu faktörlere odaklanarak, devlet adamlarının dünyanın gelişmelerini etkileme konusunda karşılaştıkları sınırlamaları çok daha 'gerçekçi' bir şekilde anlayabileceğimizi söylediler. Her ne kadar realistler,

⁴ 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Uluslararası İlişkiler yazınında egemen olan idealist/ütopist düşüncenin gelişimi ve temel önermeleri için bkz. Atila Eralp, "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", Atila Eralp (der.), *Devlet, Sistem, Kimlik; Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar*, İstanbul, İletişim, 1996, s. 57-88.

⁵ 1946'daki başkısının önsözünde (s. vii) belirttiği üzere Carr kitabını, "1919-1939 döneminde İngilizce konuşulan ülkelerdeki akademik ya da popüler neredeyse tüm düşünürlerin güç faktörünü tamamiyle gözardı eden parlak fakat tehlikeli analizlerinin eksikliklerini ortaya koymak amacıyla" yazmıştı. Edward H. Carr, *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*, Londra, Macmillan, 1962'den aktaran Jack Donnelly, *Realism and International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, s. 27.

kurallar ve ahlakın dünya politikasının parçası olduğunu kabul etseler de, kurallara saygının ancak güç tehdidiyle desteklendiğinde elde edilebileceğine inanıyorlardı.⁶ Uluslararası ilişkileri neredeyse tamamıyla ulus-devletler arasındaki güç ve çıkar mücadelesi olarak gördüklerinden, uluslararası hukuk ve örgütlerin etkisi ve mümkün olan uluslararası işbirliğinin çapı konularında pek az iyimserdiler. Ayrıca devletin temel yükümlülüğünün muğlak bir 'uluslararası toplum' kavramına değil, kendine olduğunu söylüyorlardı. Savaşın kaçınılmaz olduğunu düşünen realistler, barışın temeli olarak silahsızlanma yerine, savaşa hazır olmayı önererek, mantığa ve iyiniyete dayalı savaş problemini çözme çabasının dünya politikasının gerçeklerini gözardı ettiğini ileri sürdüler. Tüm bu iddialar, II. Dünya Savaşı'nın yıkıcılığı ve travmasıyla birlikte, Uluslararası İlişkiler disiplininin bu ilk büyük tartışmasının realistlerin lehine sonuçlanmasına katkıda bulundu.

Bu şekilde realistlerle idealistler arasında Uluslararası İlişkilerin "neyi" çalışması gerektiği tartışması yapılırken, bu çalışmaların "nasıl" olması gerektiği, yani metodoloji de kaçınılmaz olarak tartışmaya dahil oldu. Uluslararası İlişkiler'de metodoloji tartışmalarının en önemli unsuru tartışan tarafların sıklıkla "bilim" ünvanına sahip çıkmaya çalışmaları nedeniyle tartışmanın genellikle uluslararası ilişkilerin ne ölçüde "bilimsel" çalışılabileceği sorusu etrafında dönmesidir.⁷ 20. yüzyılda disiplinde gelişme olmamasının nedeninin dünya politikasının yeterince bilimsel bir şekilde çalışılmaması olduğunu söyleyen ilk düşünürler realistler olmuştur. Carr, "ütopyacı idealistleri", arzuları gerçeklerle karıştırdıkları iddiasıyla eleştirerek, gerçek bilimin ilk önce "olguların" aslında nasıl olduklarını anlamaya çalışması gerektiğini söyledi. Uluslararası İlişkileri mümkün olduğunca normatif olmaktan çıkartıp esas olarak ampirik yapmaya çalışan Carr'ın ardından giden diğer realistler, örneğin Morgenthau, uluslararası politika biliminin sadece tarihsel ve normatif değil, fakat genel ve teorik olması gerektiğini de vurguladılar. Böylelikle, realist metodoloji bir taraftan Uluslararası İlişkiler disiplininin sınırlarını zorlar ve onu hukuk, tarih ve politikadan giderek uzaklaştırırken, öte yandan 1930'lara kadar normatif ve betimleyici olan Uluslararası İlişkiler metodolojisine de ampirik ve açıklayıcı bir karakter kazandırdı.⁸

Entellektüel kökenlerini Thucydides'in Atina ile Sparta arasındaki

⁶ Jill Stearns ve Lloyd Pettiford, *International Relations: Perspectives and Themes*, Londra, Longman, 2001, s. 24.

⁷ John A. Vasquez (der.), *Classics of International Relations*, 2. baskı, Englewood Cliffs, Prentice Hall, 1990, s. 68. Uluslararası İlişkilerde metodoloji konusunu ele alan iyi bir çalışma için bkz. K. Knorr ve James N. Rosenau (der.), *Contending Approaches to International Politics*, Princeton, Princeton University Press, 1969. Hem metodoloji hem de paradigma tartışmalarını içeren kapsamlı bir çalışma için bkz. James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*, 5. Baskı, New York, Addison Wesley-Longman, 2001.

⁸ Her ne kadar realistler pozitif bilimin genel prensiplerinin uluslararası ilişkilere uygulanmasını sağlamışlarsa da, 1960'larda yöntem konusunda kendilerinden daha sistemli düşünen

Niccolo Machiavelli ve 17. yüzyıl İngiliz düşünürü Thomas Hobbes'un çalışmalarında bulan realist yaklaşımın güçlü savunucuları arasında E. H. Carr, Hans Morgenthau, Reinhold Niebuhr, Gottfried-Karl Kindermann, Kenneth Thompson, George Kennan, Henry Kissinger, Thomas Schelling, Kenneth Waltz, Hedley Bull, Robert Gilpin, Barry Buzan, Charles Jones, Richard Little, John Mearsheimer, John Lewis Gaddis, John G. Ikenberry, Charles L. Glaser, Joseph Grieco sayılabilir.⁹ Zaman içerisinde realizmin kendi evrimi çerçevesinde yazarları klasik, siyasal, yeni (neo), neoklasik, stratejik ve yapısal realizm gibi gruplara ayrılmışsa da,¹⁰ hemen tüm yazarların genel olarak bireyden yola çıkarak fakat devlet ve/veya sistem analiz düzeyinde iki temel soru/sorunla uğraştıkları söylenebilir: 1) Devletlerin uluslararası ilişkilerinde takındıkları tutumlar nasıl açıklanabilir?; ve 2) Uluslararası sistemin dinamikleri nasıl açıklanabilir?¹¹

Yirminci yüzyıl uluslararası ilişkilerine uyarlandığında realizm, devlet'i dünya sahnesindeki en önemli aktör olarak görür. Westphalia'dan beri geçerli olan "devletlerin egemen eşitliği" prensibi çerçevesinde uluslararası ilişkilerinde devletlerin cevap verdiği/sorumlu oldukları herhangi bir üst otorite olmadığı için (yani devletler egemen oldukları için) uluslararası sistem anarşik bir ortamdır.¹² Bu yapıda, sürekli devletlerarası çıkar çatışmalarına tanık olan uluslararası ilişkilerde çatışmaların nihai çözümü (egemen devletler,

---

akademisyenlerin meydan okumalarıyla karşılaştıklarında "bilimsel" metoda en fazla direnenler de yine onlar olmuştur. Bu direnme de disiplinde gelenekçiler ile davranışsalcıları 1960'larda karşı karşıya getiren ve esas itibarıyla sosyal bilimlere felsefi üzerine farklı görüşlerin ortaya konduğu çatışmanın odak noktası olmuştur.

⁹ Çeşitli örnekler için bkz., Reinhold Niebuhr, *Moral Man and Immoral Society: A Study in Ethics and Politics*, New York, Charles Scribner's Sons, 1932; Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations; The Struggle for Power and Peace*, 6. baskı, New York, Knopf, 1985 [Türkçesi: Baskın Oran ve Ünsal Oskay (çev.), *Uluslararası Politika*, Ankara, Türk Siyasî İlimler Derneği, 1970]; George F. Kennan, *Realities of American Foreign Policy*, Princeton, Princeton University Press, 1954; A. Henry Kissinger, *A World Restored*, Boston, Houghton Mifflin, 1957; ve *American Foreign Policy: Three Essays*, New York, W. W. Norton, 1969; Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, New York, Columbia University Press, 1977; Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, New York, Random House, 1979; Thomas Schelling, *The Strategy of Conflict*, Boston, Harvard University Press, 1980; Barry Buzan, Charles A. Jones ve Richard Little, *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*, New York, Columbia University Press, 1993; John J. Mearsheimer, "The False Promise of International Institutions", *International Security*, Cilt 19, No 3, Kış 1994-1995.

¹⁰ Realizmin kendi içerisinde pek çok farklı görüşü savunan yazarı barındırmasından hareketle bazı analizciler realizmin kesin varsayım ve önermelerle tanımlanan bir teori olmadığı, daha çok "genel bir yönelim", "felsefi bir bakış açısı", "gevşek çerçeve" veya "teoriyi şekillendiren normative ifadeler bütünü" olduğunu belirtiyorlar. Bkz. Donnelly, *Realism and International Relations*, s. 6; Robert Gilpin, "The Richness of the Tradition of Political Realism", Robert O. Keohane (der.), *Realism and Its Critics*, New York, Columbia University Press, 1986, s. 304; Yale H. Ferguson ve Richard W. Mansbach, *The Elusive Quest: Theory and International Politics*, Columbia, University of South Carolina Press, 1988, s. 79; ve Joel H. Rosenthal, *Righteous Realists: Political Realism, Responsible Power, and American Culture in Nuclear Age*, Baton Rouge, Louisiana State University Press, 1991, s. 7.

¹¹ Thomas R. Cusack ve Richard J. Stoll, *Exploring Realpolitik: Probing International Relations Theory with Computer Simulation*, Boulder, Lynne Rienner, 1990, s. 53'den aktaran Dougherty/Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations*, s. 64. Farklı realist yazarların temel ilgi alanlarını özetleyen bir tablo için bkz. Donnelly, *Realism and International Relations*, s. 7-8.

aralarında arabuluculuk yapabilecek bir üst otorite tanımadıkları için) ancak savaşla olur. Bu anarşik ve dolayısıyla çatışma dolu uluslararası ortamda devletlerin en önemli uğraşı varlıklarının devamıdır (ulusal bekâ - *national survival*). Bu sonuca ulaşmak için hiçbir şey güç (*power*)¹³ elde etmekten daha önemli değildir. Çünkü uluslararası sistemin anarşik yapısı içerisinde devletleri yetenekleri/olanakları çerçevesinde sıralayan hiyerarşik bir yapı söz konusudur. Bu yapı içerisinde devletler çeşitli ittifaklar ve koalisyonlar kursalar da, varlıklarını sürdürmek için temelde kendi olanaklarına dayanmak zorundadırlar. Yani, anarşik uluslararası ortam devletleri kendi güvenliklerini sadece kendi güçlerine dayanarak sağlamaya yönelik stratejiler üretmeye, önlemler almaya yönlendirir.¹⁴ Bu nedenle realistler için uluslararası politika güç etrafında döner. Savaş ise güç elde etmenin ya da sahip olunan gücü kullanmanın normal bir yolu olarak kabul edilir. Bu çerçevede, basitleştirme riskini göze alarak hemen tüm realist uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin paylaştıkları temel fikir ve varsayımları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. *İnsan doğasının kötümser değerlendirilmesi:*

- a. Bireyler doğaları gereği sadece kendilerini düşünen bencil varlıklardır ve bu zafiyetlerini giderecek yetkinlikten yoksundurlar. İnsanların doğa halinden kurtulmak amacıyla biraraya gelerek oluşturdukları devletler de, insanlar gibi, sadece kendi çıkarlarını düşünürler.
- b. Bireyler doğaları gereği buldukları çevreye egemen olma güdüsü ve bunu gerçekleştirilebilmek için sürekli güç elde etme arzusu duyarlar. Güç elde etme güdüsünü ortadan kaldırma isteği hayalci bir beklentidir: 'İnsan doğası kadim çağdan beri değişmemiştir'.¹⁵

2. *Ulusal güvenlik ve devlet bekâsına verilen önem:* Uluslararası politikanın temel ve en önemli aktörü devlettir. Devletlerle ilgili akılda tutulması gereken iki önemli unsur devletlerin egemen oldukları ve en temel işlevlerinin güç çerçevesinde tanımlanmış ulusal çıkarlarını (*national interest defined in terms of power*) gerçekleştirmek olduğudur.

3. *Uluslararası ilişkilerin temel olarak çatışma içerdiği ve bu çatışmaların sonunda savaşla çözümlenebileceği inancı:* İnsanlar temelde bencil olduklarından

¹² Uluslararası İlişkiler literatüründe 'anarşi' kavramı düzen sağlayan ve davranışları şekillendiren kurallara uyumu denetleyen bir üst otoritenin yokluğunu ifade eder. Anarşi, kaos ya da düzensizlikle karıştırılmamalıdır; sadece basit alt-üst ilişkisi çerçevesinde hiyerarşik siyasi düzenin yokluğudur. Daha ayrıntılı bir tartışma için bkz. Bull, *The Anarchical Society*.

¹³ Güç, basitçe, "diğerlerinin davranışlarını arzu edilen yönde değiştirme veya etkileme yetisi" olarak tanımlanabilir.

¹⁴ Bu çabanın nasıl tekrar güvensizlikle sonuçlandığını ve devletleri "güvenlik ikilemi" içerisinde yaşamaya zorladığını görmek için bkz. John H. Herz, *Political Realism and Political Idealism*, Chicago, University of Chicago Press, 1951.

¹⁵ Kenneth W. Thompson, *Moralism and Morality in Politics and Diplomacy*, Lanham, University Press of America, 1985, s. 17.

diğerleri için zararlı olsa ve dolayısıyla çatışmaya neden olsa bile kendi çıkarlarını ilerletmeye çalışırlar. İnsan doğasını değiştiremeyeceğimize göre bu tür davranışın değişebilmesine de ihtimal yoktur. Öte yandan, sorun sadece insan doğası değildir; fakat uluslararası alanda merkezi otoritenin olmamasıdır. Bu anarşi ve güvensizliğe neden olur ve devletleri temkinli davranmaya ve öncelikle ulusal çıkarlarını dikkate almaya zorlar. Bu şartlarda uluslararası politika güç için mücadeledir (*a struggle for power*). Çünkü, uluslararası sistemin anarşik yapısında devletler, diğerleri tarafından kontrol edilmekten kaçınmak için, yeterli ve gerekli güce sahip olmak zorundadırlar. Bunun yolu da askeri hazırlıktan geçer. Askeri güç, devletin varlığını sürdürebilmesi ve ulusal güvenliğini sağlayabilmesinin en önemli unsurudur.

4. *Uluslararası politikada iç politikadakine benzer gelişmenin olabileceğine dair şüpheli yaklaşım.*

Bu tezlerden yola çıkan realistler uluslararası ilişkilerinde takip etmeleri için devletlere güç dengesi (*balance of power*) politikası izlemelerini sağlık veren pragmatik bir yaklaşım sunarlar: *Realpolitik*.¹⁶

Realist düşüncenin belki de en önemli iddiası varsayımlarının evrenselliğidir. Bireyler, doğuştan getirdikleri özellikleriyle her yerde aynıdır ve diğerlerinin önünde olma arzusu ile diğerleri tarafından kontrol edilmekten kaçınma dürtüsü evrenseldir. Önde ve yönlendiren olma arzularıyla insanlar ilişkilerinde -uluslararası ilişkiler dahil- sürekli rekabet içindedirler ve diğerlerine karşı avantaj/üstünlük elde etme gayretindedirler.¹⁷

İnsan doğasının bu negatif değerlendirmesi 20. yüzyılın önde gelen realist düşünürü Morgenthau'nun uluslararası ilişkiler teorisinde (*Politics Among Nations*, ilk baskı 1948) belirgin bir şekilde ortadadır. Morgenthau insanların açıkça güç peşinde koştuklarına inanır. Bu özellikle siyasette ve uluslararası ilişkilerde belirgindir: "Politika güç için mücadeledir. Nihai amaç ne olursa olsun, güç onun evvelemindeki hedefidir ve bunu elde etme, koruma ve gösterme araçları siyasi hareketin tekniğini belirler".¹⁸

¹⁶ Güç dengesi kuramı, Uluslararası İlişkilerin en üst düzeyde teorik gelişmeyi gösteren klasik düşünüdür. Teorinin ilk versiyonları ikili-denge üzerinde dururken, daha sonraki versiyonları çoklu-denge kavramını getirdiler ve bir süre sonra da 'dengeleyici' kavramı kullanılmaya başlandı. Bkz. E. B. Hass, "The Balance of Power: Prescription, Concept, or Propaganda?", *World Politics*, Cilt 5, Temmuz 1953. Bu teori, doğa halinin mutlaka savaş hali demek olmadığını gösterme çabası olarak görülebilir. Buna göre, devletlerin güvenlik ikilemlerince zorlandıkları güç mücadelesi kaçınılmaz çatışma yerine aralarında genel bir dengeye (*equilibrium*) yol açma eğilimindedir. Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 50, No. 3-4, 1996, s. 71-114.

¹⁷ Robert Jackson ve Georg Sorensen, *Introduction to International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 1999, s. 6.

¹⁸ Morgenthau, *Politics Among Nations*, s. 195.

Thucydides, Machiavelli, Hobbes ve klasik realizmin temellerini bulduğu tüm diğer yazarlar büyük oranda bu görüşü paylaşırlar. Gücün hedeflenmesi, elde edilmesi ve kullanımının siyasi faaliyetin temel uğraşı olduğuna inanırlar. Bu nedenle uluslararası politika da herşeyin ötesinde 'güç politikası' olarak tanımlanır: ulusal çıkarların korunması ve devletin bekâsı için devletlerarası rekabet, çatışma ve savaşın sürekli olarak kendini tekrarladığı bir arena.

Bu *anarşik yapı* içerisinde bireylerin biraraya gelerek oluşturdukları devletler, tıpkı bireyler gibi, birtakım ortak evrensel özelliklere sahiptirler. Her ne kadar devletler sahip oldukları güç çerçevesinde eşit değiller ve uluslararası politikada devletler arasında bir güç hiyerarşisi mevcutsa da, devletler günlük faaliyetlerinde benzer işlevleri yerine getirmeye çalışmaları anlamında birbirinin aynıdır. Bu durumda onları ayırte den yaptıkları işler ya da özellikleri değil, bu işleri yerine getirme becerileridir.¹⁹ Bu nedenle, ister antik Yunan şehir devletlerinden bahsedelim, ister modern ulus-devletleri ele alalım, temel analiz düzeyi (*level of analysis*) ve esas analiz birimini (*unit of analysis*) oluşturan devlet her yerde aynıdır. Uluslararası ilişkiler de temelde devletlerarası ilişkilerin çalışılmasından ibarettir. Her ne kadar, realist gelenek uluslararası ilişkilerde devlet-dışı aktörlerin (bireyler, uluslararası örgütler, STÖ'ler, çokuluslu şirketler, terör örgütleri vb.) varlığını yadsımasa da, *diğer tüm aktörler ya önemsizdir ya da daha az önemlidir*; devlet herhalükârda diğerlerinin hareket sahasını belirleyen birincil (*primary*) aktördür. Bu çerçevede ortaya çıkan evrensel devletin diğer ortak özellikleri şu şekilde ifade edilebilir:²⁰

1. *Devlet bütüncül (unitary) bir aktördür*: Analitik açıdan realizm devleti metaforik bir zarla çevrelenmiş bir varlık olarak ele alır. Yani realist devlet dış dünyaya karşı birleşmiş-bütünleşmiş tek bir birim gibi davranır. Bu analizde, realist düşüncenin dayandığı temel varsayım bir ülkenin içindeki farklılıkların eninde sonunda devleti dış dünyaya karşı temsil eden hükümetin tüm devlet adına tek bir ağızdan konuşabilmesine olanak sağlayacak şekilde çözümlendiği ve devletin (ya da onun adına hareket eden hükümetin) buna yetkisi olduğudur. Devletlerin belirli bir anda belirli bir konuda tek bir politikaları olduğunu varsayan bu yaklaşım çerçevesinde devletin bütüncül bir aktör olduğu açıktır. Zaman zaman istisnaları ortaya çıksa da, bunlar kaideyi bozmaz, hatta genel prensibi destekler. Çünkü, örneğin belli bir konuda bir ülke içinde farklı politika önerileri olduğu hemen her zaman devlet (ya da onun yetkili organları) alternatif görüşleri biraraya getiren ortak ve amirane bir siyaset bildiri miyle durumu düzeltici önlemler alır ve dışarıya karşı tek bir politikayla çıkarılır.

¹⁹ Waltz, *Theory of International Politics*, s. 96.

²⁰ Bu özellikler Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi, *International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism*, New York, Macmillan, 1987, s. 5-7 ve 35-37'den özetlenmiştir.

Realistler, zaman zaman bürokratik oluşumlar, hükümet-dışı ya da ulus-ötesi kurumların devletin çeşitli kararlarına aykırı davranabileceklerini de gözardı etmez. Fakat, realistlere göre bu ancak çıkarların devlet tarafından kontrol edilmeyi gerekli kılacak kadar önemli görülmediği durumlarda ortaya çıkar. Eğer meseleler ve bunlara bağlı olarak çıkarlar yeterince önemli hale gelirse, devlet duruma müdahale ederek bürokratik farklılıklara ve/veya hükümet-dışı aktörlerin merkezi politikaya aykırı gelen hareketlerine son verir.

2. *Devlet rasyonel bir aktördür:* Buna göre devletlerin dış politika oluşturma süreci rasyoneldir. Bu sırasıyla bürokratik düzeyde hedeflerin ortaya konması; bunlara ulaşmak için bütün olası alternatiflerin belirlenmesi; devletin sahip olduğu yetenekler çerçevesinde uygulanabilirliklerinin değerlendirilmesi; gerçekleştirilebilirliklerine göre sıralanması; her birinin maliyet ve avantajının tespit edilmesi; ve tüm bunların sonucunda da hedeflenen amaca ulaşmada fayda maksimizasyonunu sağlayacak olan alternatifin seçilmesini içerir.

Öte yandan, realistler de devleti rasyonel bir aktör olarak görmenin pratikte birtakım zorluklar doğurduğunun farkındadır. Bir kere, karar vericiler gerçek hayatta sıklıkla değer/fayda maksimizasyonuna ulaşmalarını sağlayacak bütün bilgi ve enformasyona sahip değildirler. Ortada pek çok belirsizlik olabileceği gibi, karar vericiler onları yanlış kararlar almaya yönlendirebilecek algulamalar ve önyargılara da sahip olabilirler. Fakat, her halükarda yapılan seçim, her zaman alternatiflerin en iyisi ve hatta değer maksimizasyonunu sağlayan alternatif olmasa bile, en azından eldeki meseleyi halletmek için karar-verici tarafından var olduğu öngörülen alternatifler arasında yeterli olarak algılanandır. Diğer bir ifadeyle, en optimal seçim olmasa bile, yine de hedeflenen amaç çerçevesinde elde var olduğuna inanılan alternatifler arasından rasyonel bir seçim yapılmıştır.

3. *Devletlerin uluslararası arenada karşılaştıkları sorunlar hiyerarşisinde ulusal güvenlik en tepede yer alır:* Realist analizlerde askeri-stratejik konular ve bunlarla ilgili politikalar uluslararası ilişkilerde egemendir. Bu nedenle realistler devletler arasında varolan veya potansiyel çatışmalara odaklanarak uluslararası istikrarın nasıl sağlanıp korunabileceğini, nasıl bozulduğunu, anlaşmazlıkların çözümünde gücün kullanılabilirliğini ve devletlerin toprak bütünlüklerine tecavüz edilmesinin nasıl önlenebileceğini araştırırlar. Anahtar kavram olan güç çerçevesinde realistler, devletin bekâsı için şart gördükleri askeri güvenlik ve stratejik meselelerle (*high politics*) daha az önem verdikleri ekonomik ve sosyal meseleler (*low politics*) arasında ayırma giderler.

Devletler gibi uluslararası sistemin yapısı ve işleyişi de evrenseldir. Dolayısıyla realist yaklaşımın analizleri sadece belli bir dönem için veya belirli ülkeler için değil, tüm devletler ve tüm zamanlar için geçerlidir. Bu da realistleri uluslararası politikada iç siyasi hayatla karşılaştırılabilecek bir ilerlemenin

(*progressive change* = gelişmeci değişim) mümkün olmadığı inancına götürür. Bu aynı zamanda uluslararası ilişkiler teorisinin sadece belli dönemlerde değil, uluslararası politikanın temel özellikleri hiç değişmediği için, her zaman geçerli olduğu anlamına gelir.

Fakat, tüm bunlar realizmin bir normatif yanının olmadığı anlamına gelmez. Realizmin normatif yönü devlet adamlarının en temel hedefinin ulusal güvenliğin ve devletin varlığının devamının sağlanması olduğunu söylediğimizde ortaya çıkar. Çünkü, ulusal güvenlik ve devletin bekâsı realist düşüncede dış politikayı harekete geçiren değerler olarak sunulur.²¹ Devletin varlığı vatandaşların iyi bir hayat sürmeleri için şarttır. Güvenliği sağlayan, refahı güçlendiren devletin yokluğunda insan hayatı 'yalnız, sefil, acımasız, vahşi ve kısa' olurdu.²² Dolayısıyla devlet toprağın, nüfusun ve toplumun ayırteci değerlerinin koruyucusudur. Dış politikanın başarısını değerlendirecek nihai mirengi noktası ise ulusal çıkardır.

Öte yandan, toplumsal değerler devletlerle sınırlıdır ve devletlerarası çatışma ve gerilim alanı olan uluslararası ilişkilere uygulanamazlar.²³ Tüm devletlerin kendi ulusal çıkarları peşinde koşmakta oldukları olgusu diğer devlet ve hükümetlere güvenilemeyeceği anlayışını da beraberinde getirir. Bu durumda tüm uluslararası anlaşmalar geçici ve devletlerin kurallarıyla bağlı olma arzularıyla sınırlıdır. Tüm devletler kendi ulusal çıkarları için uluslararası yükümlülüklerini gözardı etmeye hazır olmalıdırlar. Ahlaki anlamda bağımsız devletler arasında uluslararası yükümlülük diye bir şey sözkonusu olamaz. Çünkü devlet adamlarının en temel yükümlülüğü ulusal çıkarın korunması ve ilerletilmesidir. Bu yargı hiçbir yerde Machiavelli'nin Prens'indeki kadar açıklıkla dile getirilmemiştir:

Bir Prens (...) diğer insanların iyi olarak değerlendirdiği pek çok şeyle kendini bağlayamaz, (...)çünkü devleti sürdürmek için sıklıkla kendi sözüne, iyi niyete, insanlığa ve dine karşı hareket etmek zorunda kalır. Bu nedenle, şans rüzgarları ve siyasetin kaypaklığının taleplerine göre kendini değiştirmeye hazır olmalı, (...) mümkün olduğunca iyiden ayrılmamalı, fakat durum gerektirdiğinde kötüyü de nasıl yapacağını bilmelidir.²⁴

Genel olarak, bir taraftan uluslararası politikanın değişmediğini, yüzyıllardır benzer kalıplar çerçevesinde hareket edildiğini söylerken (yani bireylere gidişatı değiştirme konusunda fazla bir insiyatif tanımazken), diğer taraftan devlet adamlarının en temelde "devletin bekâsının sağlanması" olarak tanımlanan ulusal çıkar peşinde koşmaları "gerektiğini" söylemek açıkça

²¹ Jackson/Sorenson, *Introduction to International Relations*, s. 68-69.

²² Thomas Hobbes, *Leviathan*, der. C. B. Macpherson, Harmondsworth, Penguin, 1986, s. 82.

²³ Morgenthau, *Politics Among Nations*, s. 13.

²⁴ Niccola Machiavelli, *The Prince*, New York, Oxford University Press, 1984, s. 59-60.

normatif bir ifade tarzıdır. Fakat, bu noktada klasik realizimle çağdaş (neo)realist modeller arasında önemli bir farklılık vardır. Klasik realizm, Uluslararası İlişkilerin 1960'larda davranışsalci eleştirilerden etkilenmesinden önce egemen olan geleneksel yaklaşımlardan biridir. Antik Yunan'dan bugüne kadar çok farklı tarih dönemlerinde yaşamış olan klasik realistler temel yaklaşımlarında normatif olup, ulusal güvenlik ve devlet bekâsı gibi siyasal değerlere odaklanmışlardı. Realizmin davranışsalcılığın etkisiyle evrimleşen çağdaş (neo) versiyonları ise temelde davranışsalcılık sonrası 'bilimsel' metodolojiyi kullanarak uluslararası sistem ve yapıya odaklanarak normativizmden uzaklaşırlar.²⁵

Realizmin Kökenleri

Her ne kadar modern bir uluslararası ilişkiler yaklaşımı olarak realizmin hakimiyeti II. Dünya Savaşından sonra başlamışsa da, Thucydides (İ.Ö. 460-400), Machiavelli (16. yüzyıl) ve Hobbes (17. yüzyıl) hemen tüm analizlerde realizmin klasikleri arasında sayılırlar.²⁶ Öte yandan, 20. yüzyılda realizmi sistematik olarak uluslararası ilişkileri açıklayacak şekilde ortaya koymadaki katkıları nedeniyle ve çizdiği genel çerçeveye sadece kendinden sonra gelen realistler için değil, fakat realizmin karşısında konumlanarak uluslararası ilişkilerin farklı okumalarını geliştirenler için de başlangıç noktası olan 20. yüzyıl Alman-Amerikan uluslararası ilişkiler teorisyeni Hans J. Morgenthau da bu gruba dahil edilebilir.

Kadim Yunan şehir-devletleri olan Atina ile Sparta arasındaki Peleponnez savaşlarını (İÖ 431-404) anlattığı ünlü kitabını Thucydides, "işbirliği ve yüksek moral değerlerden çok güç politikasının [yani ulusal çıkar ve güç peşinde koşmanın] devletler arası ilişkileri ve çatışmayı nasıl etkilediğini göstermek için kullanmıştır".²⁷ Uluslararası ilişkilerde "güçlünün yapabileceklerini yapacağını, güçsüz olanlarınsa bunları kabullenmek zorunda olduklarını" ileri süren Thucydides,²⁸ realist düşüncelerini küçük bir güç olan Melos'un liderleriyle yaptıkları konuşmada dönemin büyük gücü Atina'nın komutanlarının ağzından verir. İki devlet arasında İ.Ö. 416'da yaşanan gerilim sırasında güçlü Atina'lıların adalet duygusu ve ilkelerine atıfta bulunarak bağımsız bir devletin onuruna saygı göstermeleri gerektiğini ileri süren Melianlara karşı, adaletin bir

²⁵ Jackson/Sorensen, *Introduction to International Relations*, s. 69-70.

²⁶ Bkz. Torbjörn L. Knutsen, *A History of International Relations Theory, An Introduction*, Manchester, Manchester University Press, 1992, s. 235.

²⁷ Stearns/Pettiford, *International Relations*, s. 26; Viotti/Kauppi, *International Relations Theory*, s. 37-38. Thucydides'e göre Atina'yla Sparta arasındaki savaşı kaçınılmaz kılan Atina'nın artan gücü ve bunun Sparta'da yarattığı korkuydu. Thucydides, *History of the Peloponnesian War* (der. M. I. Finley, ter. Rex Warner), Harmondsworth, Penguin, 1972, s. 49.

²⁸ Thucydides, *History of the Peloponnesian War*, s. 402.

çeşit uluslararası ilişkiler modeli olduğuna, fakat herkesin eşit değerlendirilmesi anlamına gelmediğine, aksine herkesin gücüne göre yerini bilmesi gerektiğine inanan Thucydides'in Atinalı komutana verdirdiği cevap şöyledir:

Adaletin şekli gücün eşitliğine dayanır; aslında güçlü gücü yettiğini yapar, zayıflarsa kabul etmeleri gerekeni kabullenirler. (...)Güvenli kural şudur: Kendi eşitime karşı durmak, kendinden üstün olanlara karşı caydırıcılıkla karşılık vermek ve kendinden altta olanlara anlayışla davranmak. (...)bu toplantı sona erdiğinde yeniden tekrar tekrar düşünün: Burada tartıştığımız ülkenizin kaderidir; sadece bir ülkeniz var ve onun geleceği sizin vermek üzere olduğunuz, iyi ya da kötü, tek bir karara bağlıdır.²⁹

Bu belki de uluslararası ilişkilerin temelde devletlerarası anarşi olduğu, devletlerin güç politikasının ilke ve kurallarıyla hareket etmekten başka alternatiflerinin olmadığı, güvenlik ve bekânın temel değerler olduğu ve savaşın nihai karar mercii olduğu anlayışının en açık örneğidir.³⁰ Thucydides ayrıca yine konuştuğu Atinalı komutanlardan birinin "Komşular arasındaki düşmanlık bağımsızlığın ayrılmaz parçasıdır" ifadesiyle uluslararası ilişkilerde daha sonra geliştirilecek olan egemenlik ve anarşik uluslararası ortam kavramları arasındaki bağlantıya da işaret etmiştir.³¹

Machiavelli ise devlet adamlarına güç maksimizasyonu için pratik tavsiyelerde bulunmuştur. Machiavelli için temel siyasi değer ulusal bağımsızlıktır. Yöneticilerin temel sorumluluğu her zaman kendi ulusal çıkarlarını korumak, ilerletmeye çalışmak ve bekâyı sağlamaktır. Bu da güçlü olmayı gerekli kılar. Eğer bir devlet güçlü değilse, bu diğerlerinin avı olmaya davettir. Dolayısıyla yönetici av değil avcı olmalıdır. Bu gerektiğinde ulusal çıkarların korunmasında acımasızlık da içerir.³²

Machiavelli'nin tavsiyeleri ayrıca eğer çıkarlar gerektiriyorsa verilen sözlerin tutulmayabileceğini de içeriyordu. Bu da Machiavelli'nin ahlaksız olarak suçlanmasına neden olmuştur. Fakat, belki de Machiavelli'nin düşüncelerini ahlaksız (*immoral*) olmaktan çok, ahlak dışı (*amoral*) olarak tanımlamak daha doğrudur, çünkü Machiavelli moral veya etik davranışın ancak belirli insan ilişkilerinde geçerli olduğuna, devlet adamlarının tedbirli davranmak ve siyasi-sosyal düzenin zafiyetlerine dikkat etmekten başka alternatifleri olmadığına inanıyordu.³³ Her ne kadar Machiavelli etik ya da adaletle doğrudan

²⁹ Ibid., s. 406.

³⁰ Jackson/Sorenson, *Introduction to International Relations*, s. 72

³¹ Aktaran A. Lijphart, 'The Structures of the Theoretical Revolution in International Relations', *International Studies Quarterly*, Cilt 18, 1974, s. 43-44.

³² Jackson/Sorenson, *Introduction to International Relations*, s. 72-73

³³ Stearns/Pettiford, *International Relations*, s. 26-27.

ilgilenmemişse de, insan doğasını tamamiyle olumsuz gördüğü ve ahlaki değerlerle genel adalet söylemini halihazırda güçlü olanların tercihleri olarak değerlendirdiği anlaşılıyor.

Thomas Hobbes'un çalışmaları da realist düşünürler üzerinde etkili olmuştur. Hobbes analizlerinde, toplumsal sözleşme öncesi insanların birbirleriyle çatışma içinde yaşadıkları doğa hali (*state of nature*) kavramını prensler arası ilişkilere uyarlamıştır. Doğal hallerinde tüm insanların hayatları tehlikededir ve kimseye güvenemezler.³⁴ İnsanların sürekli birbirlerinden korkarak yaşadıkları bu ortamdan kurtuluşun yolu egemen devletlerin kurulup korunmasıdır. Dolayısıyla insanlar birbirlerinden korkularını ortak bir güvenlik paktı (*Commonwealth*-devlet) kurarak aşarlar. Bunu mantıkları gereği değil, korkuları gereği yaparlar ve sonuçta kendilerini birbirlerinden ve dış tehditlerden koruyacak mutlak otoriteye ve yeterli güce sahip devleti (*Leviathan*) oluştururlar.³⁵ Böylece o devletin koruması altında refahlarını geliştirme aşamasına ulaşırlar. Fakat bu oluşum bir başka sorunu beraberinde getirir: Tehlikeli doğa halinden kurtulmak için oluşturulan devlet aynı anda devletler arasında benzer bir doğa hali, ya da uluslararası ilişkiler literatüründeki ifadesiyle "güvenlik ikilemi" doğurur (bkz. not 14). Egemen otoriteye sahip krallar, "bağımsızlıklarından dolayı [kendilerini] sürekli kıskançlık ve savaş durumu demek olan, gladyatörlere benzer bir doğal hal içinde" bulurlar.³⁶

Öte yandan, bir küresel devlet veya hükümet kurma olasılığı olmadığı için, uluslararası güvenlik ikileminden kişisel güvenlik ikileminde olduğu gibi bir kaçış sözkonusu değildir. Doğa hallerindeki bireylerin aksine, egemen devletler küresel güvenlik garantileri karşılığında bağımsızlıklarını terketmeyi kabul etmezler. Bunun nedeni uluslararası doğa halinin bireyler arasındaki orijinal doğa hali kadar tehlikeli ve tehdit edici olmamasıdır.³⁷ Çünkü gücü ve olanakları sınırlı tek tek bireylerin aksine, devletler çok sayıda bireyin kolektif gücünü kullanarak grubun tümüne güvenlik ve özgürlük sağlayabilirler. Fakat bunun maliyeti egemen devletler arasında sürekli ve garantili barışın sağlanamaması; aksine potansiyel savaşın varlığıdır. Çünkü, "devletler, diğerleri kendilerinden güçlü oldukça, kendilerini zayıf hissederler. Güvenlik ve korunma içgüdüleri kendisini komşularından daha güçlü hale getirmesini

³⁴ Hobbes'un yakın çevresine korku içinde doğduğunu söylediği rivayet olunur. Buna göre annesi İspanyol donanmasının işgal haberini alınca korkudan erken doğum yapmıştır. Öte yandan, Hobbes'un siyasi görüşlerinin 1640'larda İngiliz iç savaşının karmaşasında oluştuğunu belirtmekte fayda var. Bkz. Donnelly, *Realism and International Relations*, s. 13-14. Burada özetlenen görüşleri için bkz. Hobbes, *Leviathan*, bölüm 13.

³⁵ Jackson/Sorenson, *Introduction to International Relations*, s. 74.

³⁶ Aktaran Lijphart, "The Structures of the Theoretical Revolution in International Relations", s. 53.

³⁷ Jackson/Sorenson, *Introduction to International Relations*, s. 75.

talep eder. Gücünü, diğerlerinin zararına olma durumu hariç kullanamaz, artıramaz veya sağlamlaştırılmaz".³⁸

Her ne kadar realizmin entelektüel kökenleri Thucydides'e kadar uzatılabilirse ve her ne kadar Carr idealistlere saldırının öncülüğünü yapmışsa da, uluslararası ilişkilerde II. Dünya Savaşı'ndan sonra beliren realist düşünceye en büyük entelektüel destek, daha sonraları realist okulun babası olarak da anılacak olan Hans J. Morgenthau'nun 1948'de yayınlanan ve uluslararası ilişkilere daha kavramsal bir yaklaşım getirmeyi hedefleyen kitabı *Politics Among Nations*'dan gelmiştir.³⁹ Burada Morgenthau, insan davranışlarının ve dolayısıyla devletlerin davranışlarının açıklanmasında güce ulaşma mücadelesinin önemini vurgulamıştır.

Morgenthau'ya göre insanlar doğaları gereği güç peşinde koşan yaratıklardır. Bu güç peşinde koşma dürtüsü insanları birbirleriyle çatışmaya sürükler. Eğer insanlar diğerlerinin baskı ve kontrolünden bağımsız bir siyasi alan istiyorlarsa biraraya gelerek kendilerine bunu sağlayacak devleti oluşturmak zorundadırlar. Devletlerarası sistem de kaçınılmaz olarak uluslararası anarşi ve çatışmaya götürür. Morgenthau uluslararası ilişkiler teorisini altı temel ilkede özetler:⁴⁰

1. Genel olarak toplum gibi, siyaset de kökleri insan doğasında bulunan objektif yasalarla yönetilir. Bunları değiştirme çabası başarısızlığı beraberinde getirir. Siyaset yasalarının objektifliğine inanan realizm için teori olguları tespit etmek ve bunlara mantığa uygun anlamlar kazandırmaktır. Rasyonel çerçeve oluşturabilmek için kendimizi devlet adamlarının yerine koymalıyız.
2. Siyasi gerçekçiliğin hareket noktası güç çerçevesinde tanımlanan ulusal çıkar (*interest defined in terms of power*) kavramıdır. Bu kavram siyaseti iktisadi ihtiyaçlara veya ahlaki değerlere indirgenemeyecek kendi başına otonom bir alan haline getirir. Devlet adamları siyasi öngörünün ve güç olarak tanımlanan çıkarın (*interest defined as power*) diktelerine göre hareket etmek zorundadırlar.
3. Siyaset bencil insan arzularının ifade edildiği, dolayısıyla er ya da geç çatıştıkları alandır. Uluslararası politika da devletlerin çıkarlarının

³⁸ Jean-Jacques Rousseau'nun Savaş Hali'nden aktaran A. Lijphart (der.), *World Politics: The Writings of Theorists and Practitioners, Classical and Modern*, Boston, Allyn and Bacon, 1971, s. 44.

³⁹ Vasquez'e göre Morgenthau'nun çalışması tek başına Uluslararası İlişkilerde realist paradigmanın egemenliğini sağlamıştır. John M. Vasquez, *Power of Power Politics: A Critique*, New Brunswick, Rutgers University Press, 1983, s. 17.

⁴⁰ Kitabın birinci baskısında yer almayan bu ilkeler ilk defa 1954'deki ikinci baskıda ifade edilmiş ve sonradan değişmeden kalmıştır. Morgenthau, *Politics Among Nations*, s. 4-14.

çatışma alanıdır. Fakat siyasetin temeli olan çıkarlar sabit değildir ve zamanla değişebilir. Realizm değişen siyasi gerçekliği takip eder.

4. Devletlerin dış politika eylemleri evrensel moral değerlere göre değerlendirilemez. Uluslararası ilişkilerin değerleri kişisel ahlaktan farklı olarak siyasi ve durumsaldır. Bir siyasi lider basit bir vatandaşın sahip olduğu "doğru olanı yapma" özgürlüğüne sahip değildir. Devletin sorumluluğu siyasetin en üstün değeri olan tedbiri elden bırakmamaktır, ahlak kurallarına uymak değil.
5. Herhangi bir devletin etiksel seçimleri uluslararası ilişkileri yöneten değerlerle özdeşleştirilemez. Bizi ahlaki aşırılıktan ve siyasi hatalardan koruyan güç çerçevesinde tanımlanan çıkar kavramıdır. Eğer tüm devletleri kendi çıkarları peşinde koşan devletler olarak görürsek, siyasi tutumlarını değerlendirirken hata yapmaz ve adil oluruz.
6. Siyasi gerçeklikle diğer düşünce okulları arasındaki ayırım temel ve gerçektir. Her alan kendi kriterlerine göre değerlendirilmelidir. Bu çerçevede, otonom bir alan olan siyaset de kendi ilkeleri çerçevesinde ele alınmalıdır.

Neo-realizm ve Waltz

Her ne kadar 1960 ve 70'ler Uluslararası İlişkiler disiplininde çok çeşitli açıklama ve teorileşme çabalarına tanık olduysa da bunlar arasında bir anlayış birliğine ulaşmak mümkün olmamış, özellikle uluslararası sistemin doğası hakkında yaygın bir anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Dönemin egemen yaklaşımı realizm hemen her yönüyle eleştiri bombardımanına tutulmuş, özellikle, devlet-dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerdeki artan önemini; devletin iç ve dış siyaseti arasındaki farazi ayırımın giderek ortadan kalkmasını; sömürgecilik karşıtı mücadele sonucunda özellikle Üçüncü Dünya'da sayıları hızla artan egemen devletlerin çeşitli yönleriyle geleneksel ulus-devletten farklılaşmaya başladıklarını; askeri-stratejik konuların yanı sıra özellikle ekonominin uluslararası ilişkilerde belirleyici hale geldiğini; ve Vietnam Savaşı'nın açıkça ortaya koyduğu gibi askeri gücün her zaman sonucu belirleyen unsur olmadığını görememekle suçlanmıştır.

Klasik realizmin temellerini sarsacak düzeye ulaşan bu eleştirilerden hareketle neo-realistler, bir taraftan uluslararası ekonomi-politiğin endişeleriyle ilgilenirken, bir yandan da, genel analizde, devlet ve askeri-politik meselelerin önceliğini tekrar kurmaya çalıştılar.⁴¹ Örneğin, Stephen Krasner, Üçüncü Dünya ülkelerinin 'yeni uluslararası ekonomik düzeni'nin genel kabul görmemiş

⁴¹ Neo-realizmin genel bir incelemesi ve eleştirisi için bkz. Keohane (der.), *Neorealism and Its Critics*. Ayrıca Robert O. Keohane ve Joseph Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*,

olmasının altında bu devletlerin ekonomik zayıflıklarının değil, fakat devlet olarak zayıflıklarının ve uluslararası sistemdeki hakim güçlerin çıkarlarıyla çelişen prensipleri savunmalarının yattığını öne sürdü.⁴² Ayrıca Üçüncü Dünya ülkelerinin dünya ekonomisinin bazı kurumlarını ve uygulamalarını değiştirme çabalarının da aslında fakirlikten değil, fakat uluslararası karar-vermede daha çok güç ve etki sahibi olma endişesinden kaynaklandığını vurguladı. Benzer şekilde, Robert Tucker, uluslararası sistemin devamının sağlanmasında büyük güçlerin ve askerî kuvvetin devam eden önemini vurguladı ve Üçüncü Dünya devletlerinin geri kalmışlığını kendi içlerinden kaynaklanan politik ve ekonomik faktörlere bağladı.⁴³

Bu arada, neo-realizmin merkezî kavramları en açık şekilde 1970'lerin sonuna doğru basılan iki çalışmada ortaya kondu: Hedley Bull, *The Anarchical Society* ve Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*. Özellikle Waltz'un çalışması 1980'lerde Uluslararası İlişkiler çalışmalarının temel okuması haline geldi. Her ikisi de bir taraftan önceki yirmi yılın eleştirilerinin haklılığını kabul ederken, diğer taraftan bunları çürütmeye çalıştılar. Dolayısıyla, tekrar, uluslararası sistemde devletin merkeziliğini ve devlet-dışı aktörlerin gücünün ve rollerinin ikincilliğini vurguladılar. Aynı zamanda, diğer ulus-ötesi faaliyetler gibi, ekonomik sürecin de güvenlik ve devamlılığını sağlayacak düzenlemeler getirmek için devletlere ihtiyacı olduğunu öne sürdüler. Karşılıklı bağımlılığın arttığı iddialarına karşı şüpheci davrandılar ve iyi ya da kötü, uluslararası ilişkilerin yönetilmesinde büyük güçlerin devam eden önemini vurguladılar.

Waltz klasik realizmin temel unsuru olan anarşik uluslararası sistem içerisinde hareket eden bağımsız devletleri analizinin başlangıç noktası olarak alır. Fakat bu geleneğin normatif unsurlarını gözardı ederek klasik realizmden uzaklaşır. Morgenthau'nun aksine insan doğasıyla ilgilenmez ve devlet adamlığının etiğini analizi dışında bırakır. Waltz'un büyük oranda pozitivist modellerden etkilenen *Theory of International Relations*'ı uluslararası siyasi sistemin "bilimsel" bir açıklamasını sağlamaya çalışarak, bizi devletlerin belirli (öngörülebilir) şekillerde davranmalarını beklemeye iter.⁴⁴ Waltz'a göre en iyi Uluslararası İlişkiler teorisi sistemin yapısı, süreklilik ve değişkenliklerine odaklanan neo-realist sistem teorisidir. Bu yaklaşımda, sistemin yapısı ve özellikle sistem içinde gücün dağılımı temel analiz noktasıdır. Aktörler yapının

Boston, Little Brown, 1977. Her ne kadar yayımlandığında realizmin eleştirisi ve güçlü bir alternatifi olarak görüldüyse de, Keohane ve Nye 10 yıl sonra kitaplarının realizmi yıkmaya değil güçlendirmeye/geliştirmeye çalıştığını ileri sürdüler. Bkz. "Power and Interdependence Revisited", *International Organization*, Cilt 42, Sonbahar 1987, s. 728-730.

⁴² Stephen Krasner, *Structural Conflict: The Third World against Global Liberalism*, Berkeley, University of California Press, 1985.

⁴³ Robert Tucker, *The Inequality of Nations*, Londra, Martin Robertson, 1977.

⁴⁴ Jackson/Sorenson, *Introduction to International Relations*, s. 84-85.

belli şekillerde yönlendirmesine tabi olduklarından daha az önemlidirler. Yapılar büyük oranda davranışları belirler.⁴⁵

Waltz'un neorealist teorisine göre uluslararası ilişkilerin temel özelliği devletler arası adem-i merkezizetçi anarşik yapıdır. Devletler, tüm kültürel, ideolojik v.b. farklılıklarına rağmen, temel özelliklerinde birbirlerine benzerler ve aynı temel işlevleri yerine getirirler, sadece farklılaşan kapasiteleriyle birbirlerinden ayrılırlar. Waltz'un ifadesiyle, uluslararası sistemin devlet birimleri "benzer işlevleri yerine getirmekteki performans ve kapasiteleriyle [birbirlerinden] ayırtedilebilir [ve] ... sistemin yapısı sistemin birimleri arasındaki kapasitenin dağılımının değişimiyle değişir".⁴⁶ Diğer bir ifadeyle, sistemsel değişim devletler arasındaki güç dağılımının değişimiyle meydana gelir ve bu tür bir değişimin temel aracı savaştır. Burada da Waltz temel olarak büyük güçlerin politikalarıyla ilgilenir ve tarihsel olarak uluslararası politikanın yapısındaki değişimi büyük güçlerin yükseliş ve düşüşleriyle açıklar.⁴⁷

Öte yandan, Robert Gilpin de gücün sistemdeki dağılımı üzerinde yoğunlaşarak, sistemin bu güç dağılımı ile tanımlanan genel yapısının politik çıktıları nasıl etkilediğini araştırmak yoluyla klasik realizmin sınırlarını aşmaya çalışmıştır.⁴⁸ Bu çalışmaların ortaya koyduğu sonuç, gücün sistemde her zaman eşit olmayan bir şekilde dağılmış olduğu, kendi ulusal çıkarlarını en üste çıkarmak isteyen güçlü devletlerin karşılıklı etkileşimlerinin uluslararası ilişkilerin herhangi belirli bir zamandaki karakterini ve yapısını belirlediği olmuştur. Buna göre, uluslararası ilişkilerdeki en önemli tarihsel süreç, en güçlü devletin bütün sistem üzerinde kendi politik hakimiyetini kurması, sürdürmesi ve koruması yolundaki arzusu, yani hegemonya (*hegemony*)'dır.

Görüldüğü üzere, neo-realistler, ekonomik sorunların ve artan karşılıklı bağımlılığın dünya politikasındaki önemini kabul ederler, ancak aynı zamanda her bir devletin çeşitli politikalarının, görece gücünü maksimuma ulaştırma arzusu tarafından belirlendiğini de öne sürerler. Öte yandan, 1980'lerin ikinci yarısında, kurumsal liberalleşmenin neo-realizme yönelttiği eleştirilerden yola çıkan ABD'de Robert Keohane ve Stephen Krasner ile İngiltere'de Susan Strange neo-realizmi uluslararası ekonomi-politik analizle daha yakından ilişkilendiren bir noktaya taşıdılar.⁴⁹

⁴⁵ John M. Hobson, *The State and International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, s. 17.

⁴⁶ Waltz, *Theory of International Politics*, s. 96-97.

⁴⁷ *Ibid.*, s. 94.

⁴⁸ Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981.

⁴⁹ Krasner, *Structural Conflict*; Robert O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton, Princeton University Press, 1984; ve Susan Strange, *States and Markets: An Introduction to International Political Economy*, Londra, Pinter, 1989.

Realizm: Sınırlamaları ve Katkıları

Uluslararası İlişkiler teorilerinin hiçbirisi eleştiriden muaf değildir. Tarihsel olarak uluslararası ilişkilerdeki egemen yaklaşım olan Realizm, biraz da bu yüzden, ama özellikle varsayımlarının keskinliği ve bunlardan ürettiği politik tavsiyeler nedeniyle fazlasıyla eleştiriye muhatap olmuştur.⁵⁰

Realistlerin uluslararası hukuk ve örgütler gibi konulardan çok askerî strateji, ulusal gücün elemanları, diplomasi ve devlet yönetiminin diğer araçları ile ulusal çıkarların doğası üzerinde yoğunlaşmaları, tarihsel perspektiften baktığımızda, pek de şaşırtıcı değil. II. Dünya Savaşı'ndan kendi derslerini aldıklarını söyleyen realistlere göre gelecekteki savaşları önlemenin yolu resmî-hukukî yapılanmalar veya ahlakî kurallara dayanmak değil, olası saldırganları caydıracak bir güç dengesine veya dünyanın polisliğini yapmaya arzulu olan bir güçler uyumuna (*concert of powers*) dayanmaktı. Bu fikirlerin çekiciliği o kadar fazlaydı ki, Uluslararası İlişkilerin 1945'den sonra akademik bir disiplin olarak giderek belirginleşmesiyle birlikte, realizm bu alanın tek değilse bile egemen yaklaşımı haline geldi. Aslında araştırmacılar daha sonraları Morgenthau'nun realizmine ikinci defa baktıklarında, bu "realizmin" özünde insan dürtüleri hakkında karamsarlık ve siniklikten başka bir şey olmadığını ileri sürerek devlet dışındaki aktörlerin önemini yadsımasını, askerî güç ile özdeşleştirdiği güç kavramıyla aşırı meşguliyetini, devletlerin giderek artan karşılıklı bağımlılığını gözden kaçırmalarını ve dünyayı sadece benzer ulus-devletlerden oluşan homojen bir yapıda görmüş olmasını eleştirdiler. Fakat yine de, özellikle Soğuk Savaşın belirgin şekilde hissedildiği 1950'ler boyunca, bunların hiçbirisi sorgulanmadı ve o günkü ortamda güç teorileri uluslararası ilişkilerin açıklanmasında neredeyse rakipsiz kaldı.

Realist düşüncenin Uluslararası İlişkiler disiplinine belki de en önemli katkısı, Morgenthau'nun metodoloji olarak uluslararası ilişkileri kurumlar (etik, hukuk vb.) veya olaylardan çok kavramlar aracılığıyla incelemenin öncülüğünü yapmasıdır. Morgenthau, öncelikle, siyasî tarihin ve güncel olayların tanımlanmasına ve anlatılmasına dayanan araştırmayı reddetti. Bunun yerine tarihten, realistlerin "kanunlar" dedikleri genel kalıpları elde etmeye çalışan bir araştırma şekli oluşturdu. Bundan sonra araştırmalar olayların nasıl ortaya çıktığının anlatılmasından çok, niçin böyle olduklarının açıklanması üzerinde odaklaştı. Benzer şekilde, Carr da disiplinin politika tavsiyeleri üretmeden önce uluslararası politikanın temel kanunlarını anlaması ve açıklaması gerektiğini ileri sürerek normatif ve hukuksal analizi disiplinin sınırlarına itti. Onların başlattığı bu süreç uluslararası ilişkileri geleneksel alanlar olan tarih, hukuk ve felsefeden uzaklaştırırken, devletlerin çeşitli davranışlarının nedenlerinin

⁵⁰ James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations*, 3. baskı, New York, Harper Collins, 1990, s. 124.

araştırılmasında sosyoloji, ekonomi ve psikoloji gibi diğer sosyal bilimlere yaklaştırdı.

Realist yaklaşımın belki de en etkileyici yanı uzun süreli etkinliğidir. Her ne kadar yıllar içerisinde realist gelenek çerçevesinde yeni açıklamalar, eklemeler, gözden geçirmeler ve metodolojik değişimler olduysa da, realizmin temel unsurları değişmeden kaldı. Bunun çeşitli nedenleri olmalıdır.

Bir kere kendilerine seçtikleri isim daha en baştan onları bir adım öne çıkartır. Öte yandan, "eğer realizm (gerçekçilik) dünyanın gerçekçi (*realistic*) bir imajını çiziyorsa, o zaman diğer rakip imajlar için ne söylenebilir?"⁵¹ Tanım gereği onlar "gerçek dışı" mı? Tartışmalarda yaftalar önemlidir. İki savaş arası dönemde realizmin en önemli alternatifini ortaya koyanların realistler tarafından "idealist" ya da "ütopist" olarak adlandırılması onları tartışmada dezavantajlı bir konuma sokmuştu. Çünkü realistler bir taraftan kendilerinin, her ne kadar arzu edilmez olursa olsun, "gerçek" dünyanın işleyişiyle ilgilendiklerini söylerken, idealistlerin sadece olması gerekenle ilgilendiklerini ileri sürmüşlerdi. Dönemin liberal uluslararası ilişkiler düşünürleri için "idealist" yaftasını seçen realistler böylece rakiplerini hayaller peşinde koşan, pratikten uzak, gerçeklerden habersiz akademisyenler şeklinde yansıtarak belli bir meşruluktan yoksun bırakmışlardı.⁵²

Öte yandan, bu tür bir eleştiriyle karşılaştıklarında realistlerin buna verecekleri cevap realizmin gerçekten de kelimenin ifade ettiği anlamda alınabileceği, realist önermelerin ve analizlerin gerçekten de dünyanın içinde bulunduğu yapıyı yakından yansıttığı olacaktır. Dolayısıyla, realizmin bu kadar uzun süre etkin olmasının nedeni sadece basit bir yaftanın insanlar üzerindeki etkisi değil, realizmin betimleyici, açıklayıcı ve öngörücü gücüdür.

Realizmin etkinliğinin bir başka nedeni realist düşünürlerin çizdiği dünya resminin devlet adamlarının sahip oldukları dünya imajını çok yakından yansıtmasıdır. Realizm hep güçlü bir politika-üretme/tavsiye etme geleneğine sahip olmuştur. Örneğin Machiavelli *Prince*'i açıkça yöneticiler için bir rehber olarak kaleme almıştı. Benzer şekilde ABD dış politika sahnesinde kendilerine yer bulan en etkin akademisyenler (örn. Henry A. Kissinger, Zbigniew Brzezinski, George Kennan) hep açıkça realist gelenekten gelen kişiler olmuştur, çünkü realist akademisyenler çoğunlukla realist devlet adamlarıyla aynı dili konuşurlar: güç, etki, ulusal çıkar, diplomasi, vb.

Öte yandan, bazı realist yazarların devlet yönetimlerinde etkin konuma gelmelerinden yola çıkarak realistlerin analiz ettikleri dünyanın

⁵¹ Viotti/Kauppi, *International Relations Theory*, s. 61.

⁵² Ibid.

oluşturulmasına/sürdürülmesine katkıda buldukları eleştirisi getirilebilir.⁵³ Önce dünyayı şiddet, bencillik, iki yüzlülük ve savaş kavramlarıyla tanımlayıp, ardından devlet adamlarına bu tür bir dünyada nasıl davranmaları gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunarak realistler, uluslararası ilişkilerin belli bir resmini meşrulaştırıyorlar. Böylece realizm kendi kendini doğrulayan bir söylem haline geliyor.⁵⁴ Realizmi politika tavsiyeleri üreten bir yaklaşım olmaktan çıkartıp daha güçlü bir teorik temele oturtmaya çalışanlar da (yapısal realizm veya neo-realizm) benzer bir etkiye neden oluyor. Bunlar da "gerçek" dünyayı tanımladıklarına inandıklarından alternatif dünya algılamalarının olabileceğini kabul etmeyerek alternatif modellere ulaşmak için çaba göstermiyorlar.

Realist perspektiften bakınca, politikayla içiçe olmanın ve liderlere uluslararası ilişkilerin tehlikelerinden korunma yollarını göstermenin de yanlış bir tarafı yoktur. Arzularda ya da uluslararası ilişkilerin temeli şüpheli analizlerine dayanan tavsiyeler büyük hatalara neden olabilir; özellikle, eğer realistlerle dolu bir dünyadaki tek idealist liderseniz, sonuç yıkıcı olabilir.⁵⁵ Ayrıca eleştirilerin önemli bir kısmı realist analizlerin eksik okunmasından ve analizlerin bir kısmının öne çıkartılmasından kaynaklanmaktadır. Yine eleştirilerin büyük bir kısmı Realistlerin savaşın nedenlerinin yanısıra, barışa nasıl ulaşılacağı ve nasıl korunabileceği konusundaki araştırmalarını gözardı ediyor. Son olarak, realistlerin hepsinin devlet adamlarına tavsiyeler üretmekle ilgilendiklerini söylemek de en azından abartıdır. Hatta, çok büyük bir kısmının ağırlıklı olarak realist varsayım ve gözlemlerden yola çıkarak uluslararası ilişkileri ve dünyanın nasıl işlediğini daha iyi anlamamıza yardımcı olacak teoriler peşinde koştuğunu söylemek yanlış olmaz.

Öte yandan özellikle klasik realizmin dayandığı güç politikası düşüncesinin konservatif yapısı eleştiriye açıktır. Buradaki temel eleştiri realist düşüncenin temeli olan güç kavramının bir genel (*grand*) teori oluşturmak için aslında yetersiz kalmasıdır.⁵⁶ Realist yazarların güç kavramını yeterince açıklıkla tanımlamamış olmaları ve güçle ilgili hemen herşeyin mutlak ifade ve kavramlardan çok "görelî" olarak ifade edilmesi teorileşme için ciddi bir sorundur. Örneğin, eğer gücü "diğerlerinin davranışlarını arzulanan yönde değiştirme yetisi" olarak tanımlarsak, o zaman güç sadece belirli bir ilişki içerisinde anlam kazanır. Eğer gücü istenilen sonuca ulaşmak için bir araç olarak kabul edersek, bu durumda da mutlak olarak ne kadar gücün bir devletin gücünü maksimuma ulaştıracağı sadece ilişki bir bağlantı içinde

⁵³ Ibid., s. 61-62.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid., s. 62.

⁵⁶ Trevor Taylor (der.), *Approaches and Theory in International Relations*, New York, Longman, 1978, s. 135.

belli olur. Diğer bir ifadeyle gücün ölçülebilmesi için öncelikle gücün kullanılacağı hedefin belirlenmesi gerekiyor. Çünkü gücün miktarı ve tipi ulaşılmak istenilen hedefe bağlı olarak değişir.

Benzer şekilde bir devletin gücü mutlak olarak ölçülemez/hesaplanamaz bir olgudur. Hesaplanabilecek olan sadece gelecekteki belirli durumlarda işe yarayabileceği düşünülen kaynaklardır (örn. Asker sayısı). Fakat bunların da gerçekten işe yarayıp yaramayacağını önceden bilmek mümkün değildir, çünkü işe yarayıp yaramayacakları gelecekte karşılaşılabilecek durumun kendi öznel şartlarıyla yakından bağlantılıdır. Bu nedenle en iyi ihtimalle sadece geleceğe yönelik gücün bir işareti olarak kalırlar. Dolayısıyla pratikte devletler gelecekte işlerine yarayacağını umdukları güç unsurlarını geliştirmeye çalışırlar. Fakat güç politikası literatüründe gelecekte bir devletin çıkarlarının nerede olacağını ortaya koyacak bir kesinlik yoktur.⁵⁷ Bu durumda izlenen politikaların aslında "gerçekçi" olup olmadığının tespiti de ancak pratikte mümkün olur. Dolayısıyla "gerçekçi" politika izlediğini söyleyen bir yönetimi, bunun uygulamadaki sonucunu göremediğimiz sürece, ulusal çıkarlara aykırı politikalar izlemekle suçlamak mümkündür ve her iki görüş de, uygulamada sonucu görene kadar, "bilimsel" olarak kanıtlanamaz/yanlışlanamaz.

Dolayısıyla gücün karmaşık ve ölçülemez yapısının en önemli sonucu güç-politikası yaklaşımı çerçevesinde devletlerin ne kadar ideal modele yaklaşmış olduklarının deneysel olarak test edilememesidir.⁵⁸ Diğer bir ifadeyle bir devlet gücünü artırmaya yönelik çalışıyor gözükülebilir, ama bunun ispatı teoride mümkün değildir, ancak pratikte görülebilir. Bunun tersi de doğrudur; yani bir devlet gücü gözardı ediyor gözükürken bile bunun böyle olduğu kesin olarak gösterilemez. Örneğin, Morgenthau'ya göre evrensel ahlaki değerler devlet politikalarına uygulanamaz ve devlet adamları ulusal çıkarlarını belirlerken bunları dikkate almamak durumunda değildir. Dolayısıyla bunlar güç unsurları arasında değerlendirilmez. Fakat Morgenthau'nun kendisi bir devlet ahlaki nedenlerle hareket ettiğini söylüyorsa, aslında gerçek güç motiflerini saklamaktadır diyor. Ayrıca başka bazı yazarlar da ahlaka uygun davranışın devletler için artık bir değer olduğunu ileri sürüyorlar. Örneğin yaptığı anlaşmaları sürekli bozan bir devlet diğer devletler nezdinde saygınlığını kaybedecek ve diğerlerinin benzer uygulamalarına maruz kalacaktır. Aksi durumda ise elini güçlendirmiş olacaktır. Bu durumda bir devletin gücünü artırmak için belirli sınırlar içerisinde ahlaki davranması gerektiği (normlara saygı göstermesi gerektiği) söylenebilir.⁵⁹

Aynı durum gücün en rahat ölçülebilir unsuru olan askeri güç için de geçerlidir. Örneğin silahlı kuvvetlerinin güçlendirilmesine yeterince para

⁵⁷ Ibid., s. 136.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid., s. 136-137.

ayırmayan bir devletin dahi aslında uzun dönemde gücünü geliştirmeye çalıştığı, çünkü silahlı kuvvetlere harcanabilecek paranın ekonominin geliştirilmesine harcadığı ve gelecekte güçlü-gelişmiş ekonominin silahlı kuvvetler için daha fazla kaynak üreteceği ileri sürülebilir. Bu durumda herhangi bir politikanın devletin gücünü artırmaya yönelik olduğunu ileri sürmek mümkündür. Çünkü, bir hükümetin devletin gücünü artırmaya çalışıp çalışmadığını tespit etmek imkansızdır.

Tabii bu durum güç politikası teorisyenlerini hükümetlere tavsiyeler üretmekten alıkoymamıştır. Bunu yaparken de teorilerini tavsiyelerini güçlendirmek için kullanmışlardır. Burada sorun güç politikası teorisinin neredeyse her tür politikayı desteklemek için kullanılabilir olmasıdır. Bu düşüncelerden yola çıkıldığında, realist teoriyle politika uygulamaları arasındaki bağlantı muğlaklaşır. Realist teorinin en basit yorumu devletlerin parçası oldukları uluslararası sistemin anarşik ve tehlikeli yapısından dolayı mümkün olduğunca fazla güç elde etmeye mecbur olduklarını ifade eder. Öte yandan, realistler bazen hükümetleri devletin gücünü ihmal etmekle suçlarlar. Burada ciddi bir sorun var: "Eğer devletler güçlerini artırmak zorundaysalar, nasıl oluyor da bazen bunu yapmayabiliyorlar?"⁶⁰ Ayrıca, eğer devletler realistlerin keşfettiklerini ileri sürdükleri doğa kanunlarına uyuyorlarsa, o zaman onlara realistlerin yaptığı gibi temelde bu kurallara dayanan davranış kalıplarına dönmelerini/uymalarını tavsiye etmenin anlamı nedir?⁶¹ Kısaca, güç politikası teorisi temelinde deterministtir, fakat içinde gönüllülüğe de muğlak bir yer bırakılmıştır. Bu da analiz ve tavsiyelerin birarada olması nedeniyle sorun doğurur.

Realist perspektiften bu sorunun cevabı güç konusunda dikkatli olmadıkları taktirde (yani devletin gücünü artırmayı seçmedikleri taktirde) devletlerin zarar görecektir. Fakat, eğer ilgili bütün hükümetler (örneğin ABD ve Kanada arasındaki sınırda, AB içerisinde ya da Kuzey Atlantik bölgesinde olduğu üzere) benzer şekilde gücü gözardı ederlerse (diğer bir ifadeyle seçimlerini çoğulcu bir güvenlik toplumu kurmaktan yana kullanırlarsa), o zaman bu durum ortaya çıkmayacaktır.⁶²

Akademik açıdan güç politikası yaklaşımının "gerçeği" tam olarak yansıtmıyorsa yansıtmadığından çok daha önemli bir mesele doğru olup olmadığını bilemiyor olmamızdır. Bir teorinin yanlış yönleri varsa ve ortaya koyulabilirse, o zaman düzeltme ve geliştirme şansımız da olur. Fakat güç politikası için bu söylenemez. Analizcinin bakış açısına göre güç politikası varsayımlarının geçerli ve/veya kullanışlı oldukları kabul edilir veya reddedilebilir, ama

⁶⁰ Ibid., s. 137.

⁶¹ Dougherty/Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations* (3. baskı), s. 125.

⁶² Taylor, *Approaches and Theory in International Relations*, s. 137.

bunların doğruluğu ya da yanlışlığı teorik düzeyde tespit edilemez, ancak uygulamada görmek mümkündür. Dolayısıyla sonuçta "karar kişisel değerlendirme ya da inançlara dayanarak alınır, bilimsel verilere değil".⁶³

Bu durumda sorunun temelinde güç kavramının kendisinin muğlaklığı yatmaktadır. Gücün daha kesin ve mutlak tanımlanması yapılamadığı sürece bu kavrama oturan güç politikası teorisi ve realist uluslararası ilişkiler yaklaşımı da sorunlu olmaya devam edecektir.

Güçle ilgili bir başka sorun realist gelenekte "güç dengesi" politikasına yapılan vurgu ve kavramın tanımlanmasında realistler arasında tam bir fikir birliği olmamasıdır; bu da kavramsal kargaşa yaratmaktadır. Örneğin sadece Morgenthau beş farklı tanımlama kullanır.⁶⁴ Diğer yazarlar da eklenirse pek çok farklı tanımlamaya ulaşılabilir. O zaman sorulacak soru, eğer güç dengesi bu kadar farklı anlamlara gelebiliyorsa, gerçekten bir anlamı var mı, olacaktır. Güç dengesi ayrıca savaşa neden olmak, savunma harcamalarını ve devlet adamlarının uluslararası maceralarını meşru göstermek için kullanıldığı yolunda da eleştirilir.

Öte yandan, pek az araştırmacı devletin uluslararası ilişkilerdeki yerini ve etkisini yadsıyabilir. Fakat özellikle klasik realistler için devlet analizin merkezindedir. Bu da diğer aktörleri (çok uluslu şirketler, uluslararası örgütler, teröristler, vb.) ve devlet güvenliğiyle doğrudan ilgili olmayan konuları gözardı ettikleri eleştirisini beraberinde getirir.⁶⁵ Ayrıca dünyaya ulusal güvenlik penceresinden baktıkları için zenginle fakir arasındaki sosyo-ekonomik ayırım ya da uluslararası çevre kirliliği gibi konular nadiren realistlerin gündemindedir. Ulusal güvenlik ve devletlere aşırı ilgi diğer konuları ikinci dereceye iter ve dünyanın dar ve ben-merkezci bir resmini sunar.⁶⁶

Realistler bu eleştirilere karşılık devlet dışı aktörlerin realistlerce derinlemesine incelenmiyor olmasının onların tamamen gözardı edildikleri ya da alakasız görüldükleri anlamına gelmediğini ifade ediyorlar. Waltz, kendilerini eleştirenlerin "bir yazarın ilgisini yoğunlaştırmakta başarısız olduğu meselelerin önemsiz ve etkisiz olduğunu düşündüğü" hatasına düşmemeleri gerektiğini belirtiyor.⁶⁷ Benzer şekilde Gilpin de "devletin uluslararası ilişkilerde temel aktör" olduğunu ileri sürmenin "diğer aktörlerin varlığını inkar etmek"

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Morgenthau kitabında açıkça dört farklı tanımlama veriyorsa da, uygulamada beşinci bir anlam daha ortaya çıkıyor. Bkz. Inis Claude, *Power and International Relations*, New York, Random House, 1962, s. 25-27.

⁶⁵ Viotti/Kauppi, *International Relations Theory*, s. 63.

⁶⁶ Stearns/Pettiford, *International Relations*, s. 40-41

⁶⁷ Kenneth Waltz, "Realist Thought and Neo-Realist Theory", *Journal of International Affairs*, Cilt 44, No 1, 1990, s. 34-35.

anlamına gelmediğini söylüyor.⁶⁸ Öte yandan, teoriler belirli soruları cevaplamak ve belli uluslararası tavır ve oluşumları açıklamak için oluşturulurlar. Dolayısıyla devlet davranışlarını açıklamakla ilgilenen bir teori de doğal olarak analizinin merkezine uluslararası örgütleri ya da çokuluslu şirketleri değil, devleti oturtacaktır. Benzer şekilde ulusal güvenlik meselelerine duyulan ilgi örneğin uluslararası refah konularının aynı derecede ilgi çekmemesini beraberinde getirir.⁶⁹ Bu durum bir teorik zafiyetten çok, temel ilgi alanının farklılığına işaret eder.

Bir diğer genel eleştiri konusunu da "ulusal çıkar" kavramı olmuştur. Öncelikle, "devletlerin uluslararası ilişkileri ulusal çıkara göre yürütülür" ya da yürütülmelidir demek analitik açıdan bize hiçbir yeni araç kazandırmaz. Çünkü bunun aksini iddia etmek zaten mümkün değildir. Sorun herkesin öncüllüğünü kabul ettiği ulusal çıkarın tanımlanmasıdır. Ulusal çıkar kendi başına belirgin olmadığı gibi, kavrama operasyonel bir anlam kazandırmak da neredeyse imkansızdır. Her şey olup bittikten sonra realistler bir davranışın ulusal çıkara uygun olup olmadığını söyleyebilir, fakat uygulamada sonucu görmeden önce neyin ulusal çıkara olduğunu ya da hangi alternatif politikanın aslında ulusal çıkara daha iyi hizmet edeceğini saptayacak bir yol öneremezler.⁷⁰ Pratikte devlet adamları ulusal çıkarın tanımlanmasında çok çeşitli sınırlama ve baskıyla karşı karşıyadırlar. Sıklıkla kendilerinden önceki yönetimin belirlediği ulusal çıkarla bağlıdırlar. En geniş anlamda, ulusal çıkarı aldıkları eğitim, sahip oldukları kültürel değerler ve kendilerine sunulan veriler çerçevesinde belirlerler. Bu durumda herhangi bir zamanda ulusal çıkarın ne olduğunun tespit edilmesi de, buna dayalı rasyonel karar verildiği varsayımı da şüpheye açıktır.

Realizme yöneltilebilecek bir diğer eleştiri temelde Avrupa-merkezli bir modelden yola çıkarak, büyük ölçüde farklılaşmış çağdaş küresel sistemin analizine çalışmasıdır. Sınırlı ulusal hedeflerin takibi, dış politikanın iç politikadan ayrılması, gizli diplomasi, gücün kontrolü için güç-dengesi tekniklerinin kullanılması ve benzeri yapılar özellikle 19. yüzyıl Avrupasından alınmıştır ve bugünkü karmaşık uluslararası sistemle fazla bir ilgisi yoktur.⁷¹ Öte yandan realistlerin, en azından bir kısmının, bu sorunun farkında olduğunu vurgulamakta fayda var. Özellikle güçlü neo-liberal eleştirilerden sonra iki yaklaşım arasında orta bir yol bulmaya çalışanlar (örn. bkz. Krasner ve Keohane'nin çalışmaları) bu sorunu aşmaya çalışıyorlar.

⁶⁸ Robert G. Gilpin, "The Richness of the Tradition of Political Realism", Keohane (der.), *Neorealism and Its Critics*, s. 316-321.

⁶⁹ Viotti/Kauppi, *International Relations Theory*, s. 63.

⁷⁰ Stearns/Pettiford, *International Relations*, s. 40-41.

⁷¹ Dougherty/Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations* (3. baskı), s. 125.

Her ne kadar tarih klasik realist teoriyi destekleyen pek çok örnek sunarsa da, tarihi veriler sıklıkla farklı örnekler de içerir. Tarihe bakıp dikkatlice deliller seçen herkes istediği görüşü doğrulayabilir. Realizmde de bu olmuştur. Daha önce de ifade edildiği üzere, devlet adamlarını davranışlarını değiştirmeye çağırarak realistler teorik yönelimlerinde normatifleşirler ve devlet adamlarının dış politikalarında neden zaman zaman zaman realist öngörülere uymadıklarını açıklamakta yetersiz kalırlar.⁷² Üstelik Realizm bir taraftan tarihin döngüsel görüntüsünü (davranış kalıplarının tekrarı) kabul ederken, diğer taraftan öngörülerinde zayıf kalmıştır. Bunun en yakın örneği Soğuk Savaşın sona erişini görememiş olmasıdır. Bu ciddi bir zafiyettir.⁷³

Öte yandan, realizmin uluslararası sistem, devletin rolü ve güç dengesi konularındaki görüşleri dikkate alındığında, uluslararası politikanın temel ve barışçı değişimi konusunda fazla bir olasılık kalmadığı da söylenebilir: Devletlerarası ilişkiler bugün de 2500 yıl önce Yunan şehir devletleri arasındaki ilişkiyi yönlendiren kurallar çerçevesinde işliyor, 2500 yıl sonra da bu kurallarla işliyor olacak. Tabii bu görüş mevcut çatışma ortamının ve anarşik uluslararası sistemin daha barışçıl ve düzenli bir ortama doğru nasıl gelişebileceği ve realistlerin devletleri oturttuğu güvenlik ikileminden nasıl kurtulunabileceği konusunda fazla bir öneride bulunmuyor; hatta umut dahi vermiyor. Üstelik realizm devletlerin kollektif ya da karşılıklı çıkarları olabileceği olgusunu büyük oranda gözardı ederek uluslararası ilişkilerdeki işbirliği ve olumlu değişim potansiyelinin önemini yadsır.⁷⁴ Ayrıca, realistler sürekli olarak devlet çıkarlarından bahsetmekle birlikte bu çıkarların nasıl oluştuğu ve nasıl yeniden şekillendirildiği üzerinde durmuyorlar. Devletlerin çıkarları sanki tanrı-vergisi ve değişmez olarak sunulur. Bu da gerçek değişim olasılığına şans tanımaz. Realistler büyük güçlerin yükseliş ve düşüşünü, savaşların gelip gidişini kabul ederler; fakat oyunun temel kuralları değiştirilemez. Temel değişim olasılığını kabul etmeyerek realizm doğasında statükocu ve yeniliğe kapalıdır. Bu da onun, bilinçli olsun ya da olmasın, statükonun devamında çıkarı olanlarca varolan adaletsizliklerin meşrulaştırılmasında kullanılmasına olanak sağlar.⁷⁵

Tüm bunlar determinizm ve birim-yapı (*agent-structure*) ilişkisi konusunda daha ileri soruları gündeme getiriyor. Sistem, kendisini oluşturan birimlerin davranışlarının belirlenmesinde ne kadar etkilidir? Parçalar sistemin bütününe değiştirebilirler mi? Eğer parçaların sistem üzerinde etkisi yoksa o zaman davranışları sistem tarafından şekillendirilen birimlere (devlet ya da bireyler) sisteme uygun davranmaları gerektiğini söylemek ne kadar anlamlıdır?⁷⁶

⁷² Viotti/Kauppi, *International Relations Theory*, s. 63.

⁷³ Stearns/Pettiford, *International Relations*, s. 41.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Viotti/Kauppi, *International Relations Theory*, s. 65.

İster basit "anarşi" nosyonu çerçevesinde olsun, isterse neo-realistlerin daha karmaşık "bilimsel" modelleri çerçevesinde olsun, sistem kavramı uluslararası aktörlerin davranışlarına etkisi çerçevesinde realistlerin büyük kısmı için önemli bir kavramdır. Öte yandan, neo-realistler sistemi neredeyse devletlerin davranış, tercih ve arzularından bağımsız, kendine ait hayatı olan, bir olgu olarak sunarak eleştirilere kapı açıyorlar. Öyleki, neo-realist sistemde devlet adamlarına çok dar bir otonomi ve manevra alanı tanınır; karar-verme süreci çok büyük ölçüde insani duygulardan/zafiyetlerden arınmış/dırılmış olarak sunulur. Devlet adamları (ve bireyler) "güç politikası" adı verilen kurallarını ve işleyişini değiştiremedikleri büyük bir oyunun içerisinde sonsuz sınırlamalar ve belli fırsatlarla hareket eden kuklalar gibidir. Kısaca, realizm temelinde fazlasıyla kaderci ve kötümser bir yaklaşım haline gelir.

Öte yandan, realistler arasında da sistemin ne kadar açıklayıcı (ya da belirleyici) olduğu konusunda anlaşmazlık vardır. Özellikle sistemin, bağımsız değişken olarak, devlet davranışlarını etkilemede ne kadar etkili olduğu konusu tartışmalara neden olmaktadır. Bazı realistler için sistem devletlerarası etkileşimin toplamından daha fazla bir şeydir. Bu tür sistem, parçası olan devletlerin davranışlarını etkiler. Fakat bu realistler de devlet (*unit*) analiz düzeyinde hareket eden aktörleri gözardı eden yapısal deterministler oldukları eleştirisini reddederler. Örneğin Waltz uluslararası politikanın sistem teorisinin "sistemin yapısı ve etkileşim halindeki birimlerinden" oluştuğunu ileri sürerek, "eğer sistem belirleyici olmadan etkiliyorsa, o zaman sistemin sonuçlar üzerinde ne kadar etkili olduğunun ve birimlerin [yani devletlerin] ne kadar ve nasıl etkili olduklarının sorulması" gerektiğini ve "sistemin birimler gibi kendi başına ele alınması gereken" bir olgu olduğunu ifade eder.

Kısaca realistler bireylerin ve devlet adamlarının olayların gelişimi üzerindeki etkilerinin boyutu konusunda farklılaşıyorlar. Bu açıdan neo-realizm devlet adamlarının tarihten etkilendikleri, ama tarihin oluşumuna da katkıda buldukları klasik realizmden ayrılır. Ayrıca her ne kadar neo-realistler tüm insan davranışlarının siyasetin içerisinde olduğu yapı tarafından belirlendiğini ileri sürmezlerse de, yapılara odaklanmaları nedeniyle gücün sosyal temelleri ve sınırlamalarını da belli ölçüde gözardı ederler. Fakat güç sadece yeteneklere (*capabilities*) indirgenemez; halkın morali ve siyasi liderliğin kalitesi gibi psikolojik faktörler ile gücün oydasmaya, rekabete ya da çatışmaya dayanan kullanımını içeren durumsal faktörler de önemlidir.⁷⁸

Bu eleştirilere karşılık ne söylenebilir? Öncelikle güç politikası ve devlet realist analizler için merkezi olmakla birlikte, bu temel değişimin mümkün olmadığı ya da değişimin sadece savaş ve devletlerin döngüsel yükseliş ve

⁷⁷ Viotti/Kauppi, *International Relations Theory*, s. 63.

⁷⁸ *Ibid.*, s. 65.

düşüşleriyle sınırlı olduğu anlamına gelmez. Elbette bugün için devlet uluslararası ilişkilerin karakterini belirleyen temel aktördür. Fakat bu her zaman böyle olacağı ya da bugünkü ulus-devlet yapısının sürekli temel siyasi yapılanma olarak kalacağı anlamına gelmez.⁷⁹ Fakat kaldığı sürece realist analizin öngörülleri geçerli olacaktır. Realistleri diğer yazarlardan ayıran, değişimin olmadığı anlayışı değildir, değişimin kadim zamandan beri süregelen siyasi süreç çerçevesinde olduğu/olacağı anlayışıdır.

Ayrıca, eleştirilerin büyük oranda teorinin klasik formülasyonunun oturduğu geleneksel paradigmanın sorgulanmasına yöneldiği söylenebilir.⁸⁰ Devlet-merkezli sistemde aktörler arası güç mücadelesi olarak tanımlanan ve açıkça iç ve dış politikaların birbirinden ayrılabilirdiği model 1960'lardan itibaren yerini daha karmaşık bir uluslararası sistem modeline bırakmıştır.⁸¹ Yeni yapıda, sayıları hızla artan devlet ve devlet-dışı aktörlerle birlikte, iç politikanın dış politika üzerinde etkisi daha açık olarak ortaya kondukça, realist teoride belirgin şekilde tanımlanmış iç/dış politika ayrımı giderek daha fazla muğlaklaşmış, bunun sonucunda da realpolitığın bir uluslararası ilişkiler teorisi üretmediği, sadece karar vericilere dünya hakkında bir imaj sağladığı, dolayısıyla güç politikasının uluslararası ilişkilerin açıklanması değil, fakat küresel siyasi sistemde bulunan davranış kalıplarından birinin tanımlanması olduğu ileri sürülmüştür.⁸² Fakat bu eleştirilerin ve zayıflıkların farkında olan realist gelenek özellikle neo-realist analiz çerçevesinde klasik realizmin devlet teorisi, güç dengesi analizi ile değişim ve determinizm konusunda yaşadığı sorunları aşacak önlemler almaya çalışmıştır. Özellikle gücün ve ulusal çıkarın daha kesin tanımlanmaları ve kavramlara daha sağlam bir çerçeve kazandırma çabaları halen sürmektedir.

Realizmi eleştirenler genellikle zor bir işle karşı karşıyadırlar. Çünkü gerçek dünyadaki siyaset yapımıyla yakınlığı dikkate alındığında, realizm daha en baştan belli bir avantaja (çekicilik ve meşruiyet) sahiptir. Ayrıca yapısal analizlerle realizme giderek daha fazla "bilimsel" görünüş kazandırılması da çekiciliğini artırıyor. Realizmin erken eleştirileri teoriyi sıklıkla güç dengesi gibi kavramlarının teoriden çok ideolojiye dayanması ve belli bir uluslararası ilişkiler yaklaşımının kendi kendini meşrulaştırma çabası olmakla suçluyordu. Fakat neo-realizm giderek bu suçlamalardan kurtulacak bir yapıyı ortaya çıkartmıştır.

Üstelik tüm eleştirilerine rağmen, basitliği ve anlaşılabilirliğiyle realizm, uluslararası ilişkilerin bazı anahtar değişkenlerin belirlenip onlara odaklanarak

⁷⁹ Gilpin, "The Richness of the Tradition of Political Realism", s. 316-321.

⁸⁰ Dougherty/Pfaltzgraft, *Contending Theories of International Relations* (3. baskı), s. 124.

⁸¹ Ibid. s. 124-125.

⁸² Vasquez, *Power of Power Politics*, s. 17.

açıklanmasına yönelik genel (*grand*) bir teori geliştirmeye çalışan en önemli ve kapsamlı çaba olmayı sürdürüyor. Hatta Uluslararası İlişkiler'deki teorileşme çabalarının ancak realizm ve ona yöneltilen eleştiriler çerçevesinde anlam kazandığını söylemek de abartı olmaz. Diğer bir ifadeyle, keskin varsayım ve önermeleriyle realizm, kendisinden sonra ortaya çıkan yaklaşımların getirdiği eleştiriler ve bunlardan yola çıkarak ulaştığı yeni versiyonlarıyla Uluslararası İlişkiler disiplininin gelişimine yadsınamaz katkılarda bulunmuştur. Ayrıca, Keohane'ın ifadesiyle "totolojik yapısı ve kötümser varsayımları birey ve devlet davranışları konusundaki arzulara dayalı beklentilere karşı bariyer oluşturduğu için realizm, işbirliği ve anlaşmazlığın analizi için iyi bir başlangıç noktasıdır".⁸³ Son olarak, eğer "kendi başına bir teorik pozisyondan çok, pek çok iddianın ve metafizik tartışmanın çarpıştığı bir alan" olarak ele alınırsa,⁸⁴ o zaman realizmin Uluslararası İlişkiler teorisine katkılarının yanı sıra, siyasi davranış konusunda da diğer yaklaşım ve metodolojiler için daha ileri tartışma ve analizlere konu olabilecek çok sayıda varsayım ortaya koyduğu da görülür. Bu da küçümsenemeyecek bir katkıdır.

⁸³ Keohane, *After Hegemony*, s. 245.

⁸⁴ R. B. J. Walker, "Realism, Change, and International Political Theory", *International Studies Quarterly*, Cilt 31, Mart 1987, s. 67.